

OXFORD CENTRE FOR POSTGRADUATE HEBREW STUDIES
45 St Giles, Oxford OX1 3LW, England (0865) 511869

FROM THE FELLOW IN YIDDISH STUDIES

פראָפּ שלמה בירנבוים שליט"א

טַאָרָאָנְטָא

דעת 17 נאָזֶעֶם בער 1985

טַיִּיעָרָעָר אָוֹן חַשׁוּבָעָר פֿרָאָפּ בַּיְּרָנְבוּם

איַיְעָר בְּרִיוֹן וְאָסֵט אַיְזָאַיְעָרְנוּלְטָן אַגְּנוּקְוּמוּן הָאָט מֵיד גַּעֲבָרָאַכְטָן
אָן אַ שִּׁיעָר פְּרִידִיד אָוֹן לִיכְטִיקְיִיט אַיְנָעָם אַגְּזָטָן אַקְלָטְפְּאַרְדָּעָר פְּרִימָאָרָן.

אַגְּזָטָן הַאֲרָצִיקָן יִשְׂרָאֵבָוח פְּאָר דִּי פְּאַנְטָאַסְטִישָׁאַיְנְטָעָרָעָטָאַנְטָע
מַאְטָעָרִיאָלָן וּנְעָנָן איַיְעָר אַגְּזָרִין מִינְן לִימּוֹד פֿון יִדְישׁ אַוִּיכָן טַלְאָחָוִישָׁן
פְּאַקְוּלְטָעָט. אַיְךְ וּמַעַל זַי גַּוְתָּ אַדְוָלְשָׁטוּדְרִין אָוֹן אַיְךְ חַעַל אַיְךְ תָּמִיד טַיְּרָ
בַּאֲדָאנְקָעָן פְּאָר מַאְטָעָרִיאָלָן וּנְעָנָן איַיְעָר בִּיאָגְדָּאָפְּיִיעָן אָוֹן אַרְבָּעָט אָוֹן
פְּאַרְשָׁטִיטָה דִּיךְ דִּי זָאָקָן הַיְּטָן טַיְּעָר מִינְן גַּאנְץ לְעָבָן. אַיְךְ הָאָף צָוּ שְׁרִיבָן וּנְעָנָן
איַיְעָר פְּיִאָנְעָרִישָׁע אַוִּיפְּטוּן אַוִּיפְּטוּן אַוִּיפְּטוּן אַוִּיפְּטוּן אַוִּיפְּטוּן אַוִּיפְּטוּן
בָּאַלְיָבָט גַּעֲבִיט.

מֵיד זַיְנָעָן דָּא אַלְעָן אַיְן זַיְבָּעָטָן הַיְּמָלָל וְאָסֵט אַיְרָ וּמַעַט קַעַנְעָן צַוְּשִׁיקָן אַ
לְעָפְּעָרָאָטָן פְּאָרָן וּוַיְנְטָעָרָסִימְפְּאָזִיזָם אַיְבָּעָר דַּעַר טָעָמָע "דִּי אַנְהָיִיבָן פֿון יִדְישׁ"
וְאָסֵט וּמַעַט אַיְהָ אַפְּנָעָה אַלְטָן וּוְעָרָן דָּעַט 16 טָן אָוֹן 17 טָן דַּעַצְעָמָבָעָר 1985.
איַיְעָר אַרְבָּעָט,

עַטְיִמְפְּאָלְפְּגִיסְעָפָע אָוֹן פְּאַלְפְּגִיסְעָלְפְּאָלְפְּגִיסְעָפָע
וּמַעַט פְּרָאָמִינָעָנָט פְּאַרְגָּנָלְיִעָנָט וּוְעָרָן אַוִּיכָן סִימְפְּאָזִיזָם אָוֹן וּמַעַט (אוּבָ אַיְדָ
זַיְתָּ מַסְכִּים) הָאָבָן דָּעַט אוּבָנָאָן אַיְנָעָט בָּאָנְדָמִית דִּי רַעְפָּעָרָאָט וְאָסֵט וּמַעַט
אַיְהָ אַרְוִיסָּט אָוֹן אַקְטְּפָאָרָד אַיְן 1986. אוּבָדִי אַנְוּזְיָוָנָעָן פְּאָרָמְחָבָרִים וְאָסֵט
סְׁוֹאָרָף אַיְרָ דָּא אַרְיָין אַיְן קָאָנוּחָעָרט זַיְנָעָן נִיטָצָוָת הָאָרְצָן אַיְזָאַס נִיטָקִין
מַנְיָה. פְּאָרָ שְׁלָמָה בַּיְּרָנְבוּמָהּ מַאְלָט מַעַן אַ יָּצָא מִן הַכְּלָלָן

איינער פלאן צו שיקון די דריי קאפאיטלעך אויף איינער דריי שפראַךן
אייז אָ נאָלדנען. דאס וועט אָן קײַן שום סֿפֿק זיין דער הויכּפֿונְקֿט פֿוֹנוּס
סימפֿאָזִיּוֹם אָוֹן וועט פֿאָרְגּוּלְיִיעּנְט ווערטן אויף די דריי שפֿרְאַךְן אויף אָ
סֿפֿעְצִיּוּלְעֶר סֿעְסֿעְלְכֿבּוֹד שלמה בּֿירְנְבוּמָן. מֵיד קֿוּקֿוּן אָרוֹוִיס מִיט
אוֹמְגּוֹנְדּוֹלְדּ אִינְעָר אָרְבּוּט צוֹ בּֿאָקוּמוֹן, דער פֿאָרְלְיִיעּנְעֶר (אָדְעָר, די¹
פֿאָרְלְיִיעּנְעֶר) זָאַל זִיךְ נְעַמְּן צּוֹם צּוֹנְדִּיטְן בּֿאָלְדּ וּמְעַגְּלָעָר.

פֿלְיִינְז/² אויף 'וואַוְינְגָן' הָעָר אִיךְ נָאָךְ אָסְ, נָאָר תָּמִיד מִיט אָ
שְׁמִיכְלָל, אָז מַעַן רְעֵדְתּ אִיךְ אָן אָוֹמְגּאָרְמָהָעָלְן פֿרְיִילְעָכְן אָוֹפְּן. אִיךְ הָאָבּ דָּאָס
אוֹיךְ גַּעֲהַעַרְטּ פֿוֹן מָאָל צוֹ מָאָל פֿוֹן נִיטְלְיִיחְזָקָעָס (אָפֿלְאָכְנְדִּיקְ אִיךְ אָ
פֿרְיִינְדְּלְעָכְן אָוֹפְּן פֿוֹן אָטְ דַּעַט בּֿאָקְאנְטּ לִיטְוּצִיזְם).

צּוֹ אִינְעָר פֿרְאַנְעָס וּעַנְנָן מִיד אַין מִשְּׁךְ פֿוֹן די לְעַצְטוּ פֿאָרְ יָאָר. דַעַט
דאָקְטְאָרָאָט הָאָבּ אִיךְ פֿאָרְגּוּנְדִּיקְ אַיְן דַעַטְעַמְבָּעָר 1982. די אָקְסְפֿאָרְדְּעָר
שְׁטַעַלְעָ וְאָס אִיךְ נְעַחַעַן אוֹיךְ אַיְן טָאָגּ אָדְעָר צְוּיִ טָעָנָא וְוָאָרְ פֿוֹן זִינְטּ אִיךְ
הָאָבּ זִיךְ אָוֹמְגּוֹנְדָעָרְטּ קֿיְיָן לְאָנְדָאָן אַיְן סֿעְפֿטְעַמְבָּעָר 1978 ("אוֹמְגּוֹנְדָעָרְטּ" פֿוֹן
מיַן הַיְמַשְׁטָאָט בּֿרוּקְלִין זָאָגּ אִיךְ צּוֹלִיבּ דַעַט וְאָס אִיךְ הָאָבּ פֿאָרְבְּרָאָכְטּ דָאָס
אָקְאָדְעַמְיִישָׁן יָאָר 1976-1977 אַיְן לְאָנְדָאָן וְאָנְגְּסְטְּסְטוֹדוֹדָעָנָט) אִיךְ נְעַחַעַן אָ
פֿוֹלְעָ שְׁטַעַלְעָ אַיְן אָקְטְאָבָעָר 1983. נָאָר עַרְשְׁטָט דַעַט פֿאָרְגּוֹנְגָנְגָעָנָן זְוּמָנָר,
דַעַט 12 סְטָן יוֹלִי, הָאָבּ אִיךְ זִיךְ סּוֹףְ כָּל סּוֹףְ אַיְבְּנָרְגּוּפְּנָקְלָטְ קֿיְיָן אָקְסְפֿאָרְדּ אָוֹן
אָפְּגָנְקְוִיְּפּּט (בְּעַסְעָר גַּעַדְגָּאָטּ דיַי בְּאָנְקָהְאָטּ אָפְּגָנְקְוִיְּפּּט...) אָן אָלְטּ הוּאָזָן
דַרְוָסְ אָקְסְפֿאָרְדּ. אִיךְ הָאָסְ דָאְ צּוֹ בְּלִיְבּן.

דַעַט לִימְדָעְ פֿוֹן יִדְיָишְׂ אַיְן אָקְסְפֿאָרְדּ הָאָטּ זִיךְ צְעַבְּלִיטּ אַיְבְּנָרְ אָלְעָ
הָאָפְּגָנְגָנְגָעָנָן אָוֹן פֿאָרְוִיסְזְעַנְעַנְישָׁן. אַיְן מִשְּׁךְ פֿוֹן אִירְעָנְעַרְשָׁטָט פֿרְיִידְ יָאָרְ הָאָטּ
אוֹנְדְּזָעָר אִינְטְּעַנְטְּיוּעָ זְוּמָעָר-פֿרְאָגְרָאָטּ בּֿאָוִיזְן צּוֹצְזִיעָן 250 תְּלִמְדִידִים פֿוֹן
19 לְעַנְדָעָר. צְוּיִ אִינְטְּרָנְאָצְיִיאָנְגָלְעָ אָקְאָדְעַמְיִישָׁן קָאָנְפְּגָעְרָעָנְצָן זִינְעָן
אָפְּגָנְהָאָלְטָן גַּעַדְגָּאָטּ (אַיְן 1979 אַיְן 1983) אָוֹן אִיצְטּ הַיְבָטּ זִיךְ אָן דיַ סְעַדְיָעָ
חוֹנְטָעָר-סֿימְפֿאָזִיּוֹם אַיְבְּנָרְ דַעַט יִדְיָשְׁנָרְ פֿילְאָלְאָגְנִיעָ. אַיְן 1982 אִיךְ יִדְיָишְׂ
אַדְיִינְגְּנְגְוּמָעָנָן גַּעַדְגָּאָטּ וְאָמְגַלְעַנְעַר לִימְדָעְ פֿאָרְדָן וּמְפֿרְמָהְ פֿוֹן מַאְדְעַרְנָעָ
יִדְיָשְׁנָרְ שְׁטוֹדִיעָטּ אַיְן 1983 וְאָטְיִילְ פֿוֹן BA אַיְן פֿאָקְולְטָעָטּ פֿאָרְ מַאְדְעַרְנָעָ
אַיְרְאָפְּגָנְאָישָׁן שְׁפְּרָאָךְן. אַיְן 1984 אִיךְ אָנְגְּגְנְגְוּמָעָנָן גַּעַדְגָּאָטּ אַוְנְדְּזָעָר עַרְשְׁטָטָר

דאקטאראנט אוינַן תחום פון דער יידישער ליגנוייסטייך דובבער קערלעֶר, 27
יאָר אַלְט, דער זונַן פון סָאַהוּנְטִיש-יִידִישָׁן (אייצט יַרְשָׁלַיְמָדָר) פֿאַעַט יוֹסֵף
קערלעֶר. ער שְׂרִיבַת זְיוֹן דָּאַקְטָאַרְצָט אַיְבָּעָרָן אוַיְקָומָן פֿוֹגָעָם הַיְנְטִיקָן
געשריבנענעס יִדִּיש אַיְן 1810ן אָוֹן 1910ן יַאֲרָהּוֹנְדָּעָרָט אוַיְקָן מַזְרָח-אַיְרָאָפָּעָאָישָׁן
יסּוֹד. פֿאַרְצָן איַיצְט נָאָךְ פּֿאַר דָּאַקְטָאַרְצָאנְטָן אַיְבָּעָר יִדִּישָׁר לִיגְנוּוֹיִיסְטִיךְ.

מער ווי אַהֲלָכָט פֿוֹן אָונְדְּזָעָרָעָ כְּלָאָסְטָן וּוּרְעָן גַּעֲפִירְט אוַיְקָן יִדִּישָׁ.
מיד באַמְּיעָן זִיךְ צָוָא קָאַמְּבִינְיָרָן דָעַם אִידְעָאָלְפָן יִדִּישָׁר פּֿאַלְאָגְנִיעָן אוַיְקָן
יִדִּישָׁ פֿוֹן אַיְן זִיט אַהֲוִיכְן אַקְאַדְּעָמִישָׁן נַיְוֹאָ פֿוֹן דָעָרָ צָחִיטָעָר זִיט. אוַיְקָן
וּוּוִיְט סָחָעָט אוַיְקָן וּוּיְטָעָר גַּעֲלִינְגָעָן, דָאָס דָאָרָפָן מַעַן נָאָךְ זָעָן..... צָחִישָׁן
אָונְדְּזָעָרָעָ פּֿלְעָנָעָר. אַרְוִיסְנָעָבָן אַסְעָרִיעָ אַרְבָּעָטָן טָקָעָן אוַיְקָן יִדִּישָׁ בָּאָלְדָן וּוּי
מַעְגְּלָעָךְ.

פֿוֹגָעָם נַאֲנָצָן פּֿרְאַיְקָט אַיְן "סָאָאָס", אַיְזָ אַרְוִיסָּא אַדְּוִיךְ צָוְלִיב
גַּאֲרִישָׁעָ קָנָהָשָׁנָה אִינְטְּרִינְגָּעָס מִצְדָּךְ דָעָרָ העֲבָרָעָאִישָׁר אַפְּטִילְוָנָגָן אַיְן UCL
קָעָנָן דָעַם פּֿלְאָן. בְּקִיצָּוֹר. יַאֲרָן לְאַנְגָּב בֵּין אַרְךְ גַּעֲוָעָן אַיְבָּעָרָגָעָצִיָּינְט אַז אַיְן
לְאַבְּדָאָן קָעָן מַעַן בּוּיָעָן אַן עַרְנָסְטָן צָעָנְטָעָר פּֿאַרְצָן לִימָודָן פֿוֹן יִדִּישָׁ אוַיְקָן
אוֹנוֹיְוָרְסִיטְעָטִישָׁן נַיְוֹאָ בְּשֻׁעָתָן אַיְן אַקְסְּפָאָרְדָן וּוּטָזָרְדָן דָאָס קִיְּוָן מַאְלָל נִיט
אַיְנָגָעָבָן. אַוִּיסְנָעָלָאָזָט הָאָטָט זִיךְ פֿוֹנְקָט פּֿאַרְקָעָרָט. דִי צָחִישָׁנְדִיקָעָ פּֿאַר יָאָר,
1982-1985 (אַיְן מְדָבָר אַזְוִי צָוָאָן, "צָחִישָׁן" לְאַבְּדָאָן אַוְן אַקְסְּפָאָרְדָן) דִיְנָעָן
מִיר גַּעֲוָעָן דִּיעָרָ שְׂוּעָרָעָ, אַיְ נִיסְטִיק אַיְ פּֿינְאָנְצִיעָלָן נָאָר דָעָרָ אַקְסְּפָאָרְדָעָר
עֲנֵנִין הָאָטָט זִיךְ בְּהָ סּוֹף כְּלָ סּוֹף שְׁיַיְן אַיְנָגָעָסְטָרָט, אַסְרָ שְׁעָנָעָר וּזְיַיְזָאָלָט
אַלְיָן גַּעֲקָעָנָט חְלוּמָעָן מִיט עַטְלָעָכָעָן יָאָרָ צּוּרִיק.....

וּוּנָעָן נַאֲמָעָן פֿוֹגָעָם יְוָנָן מַעַן אַיְן וּוּלְנָעָן: פּֿאַרְשְׁטִיטִיטָט זִיךְ אַז אַיְ
פּֿאַרְלָאָזָט זִיךְ אַיְן נַאֲנָצָן אוַיְקָן אַיְיךְ נָאָר אַוְיבָּאָרְקָעָט מִרְ אַיְבָּעָרָגָעָן חַעְלָכָעָ
נִיט אַיְזָ פּֿרְטִים וּוּגָעָן דָעַם (אָוֹן דָאָס הָאָטָט לְפִי דָעַתִּי אַחֲרִיכְתִּין בְּאַטְיִיט פּֿאַר
דָעָרָ גַּעֲשִׁיכְטָעָן פֿוֹן דָעָרָ יִדִּישָׁר פּֿאַלְאָגְנִיעָן) וּזְאָלָט אַיְקָן אַזְוָדָאָיְ מַסְכִּים גַּעֲוָעָן
שְׁטָרָעָנָגָן צָוָאָ פּֿאַלְגָּן אַיְיָרָעָן אַנְזָוִיְזָוָגָעָן וּוּגָעָן נִיט פּֿאַרְעָנְפָנְטָלָעָן אַדְעָר
דָעָרָצִיְּלָן קִיְּנָעָם, בְּכָלְ אַדְעָר אַיְקָן אַז בְּאַשְׁטִימָטָעָן צָאָל יָאָר....

מִיט שְׁמוֹאָל הַיְלָעָן הָאָב אַיְךְ זִיךְ בְּאַקְעָנָט אַדְאָנָק אַצְוֹוִיִּיטָן
סְטוּנָמָפּֿאַרְדָּהָיָלָעָר חָסִיד, דָרְ מְשֻׁרְגָּתָן רָאַזְעָנְגָעָלָד, אַיְוָנָגָעָר מָוָמָחָה אַיְבָּעָר

אלט-יידישער ביבליאנדראָפֿיע וואס האָט א פֿאנטאטיסטיישן פֿרײַזַטַען בִּבְלִיאָטַעַק
פֿון אלט-יידיש. ער וועט אָגֶב אוּר לִיעְנְגַען אַ דָּעַפְּעַרְאָצָט אוּרְפָּן
וַיִּנְטְּעַר-סִימְפָּזְיוֹם. ער האָט היַלְעָן (אַ גַּעֲבוּרַעַנְגַּר אַיְן נַיְזַילַּאנְד) גַּעֲנְגַּבְּן
מיַן נַאֲמַעַן מֵיט עַטְלַעַכְע יָאָר צּוּרִיק אַוְן אַיְךְ הַאָבְדִּיךְ גַּעֲרִירַת גַּעֲנָה אָוִיר צּוּ
וַעֲרָן אַז ער וַיְילָ אַרְבָּעָטָן לַטּוּבָת יִדִּיש בַּיּוֹם פֿרְוּמָעָן עוֹלָם. דָּר דָּאָזְעַנְגַּעַלְד
מיַנְט אַז שְׁמוֹאֵל היַלְעָן אַיְזָאָן צְדִיק מִיד דַּאֲכַט אַבְנָעָר אַז ער אַיְזָאָן
בְּעַל-תְּשׂוּבָה. פֿאָרְשְׁטִיטַץ זִיךְרַאָן אַיְךְ וְעַל אִים נִיט פֿרְעָנָן וְעַגְנָן דָּעַט.

וְעַגְנָן מיַן "שְׁטִיקָל גַּרְאָמָטִיק" — דָּעַר פֿאָרְלַעַנְגַּר אַיְז Duckworth
אַיְן לְאַנְדָּאָן. סְגִּינְט זִיעְרַ פֿאָמְעַלְעָר, פֿשׁוֹט נִיטָּא אַיְצָטָעָר קִיּוֹ צִיּוֹת, כָּל אַיְךְ
אוֹדוֹדָיְךְ צּוּשִׁיקָן מַאֲטָעָרִיאָלָן דַּעֲרָפָן בָּאַלְדָּו וְיַעֲנָלָעָר.

מֵיט פֿרְיִינְדְּשָׁאָפָּט אַוְן יְדָאָת הַכְּבָד
בְּלִיְבָּאָיְךְ אַיְינְרַ תַּלְמִיד אַוְן פֿאָרְעָרָעָר

דוד קָאָז